

Faglig plan
Bergend Lijns Ingeniørvid.
Friedrich Meltzer, Holsten, Bern

Faglig plan

Forskning for grunnlovsjubileet 2014

© Norges forskningsråd 2010

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag: Agendum
Foto/ill. omslagsside: Stortingets arkiv
Trykk: Allkopi AS
Opplag: 200

Oslo, september 2010
ISBN 978-82-12-02827-2 (trykksak)
ISBN 978-82-12-02828-9 (pdf)

Innhold

1	Sammendrag	1
2	Bakgrunn.....	2
3	Mål for forskningssatsingen	3
4	Forskningsoppgaver og tema.....	4
5	Faglige perspektiver	11
6	Strategiske perspektiver.....	15
7	Generelle prioriteringer og føringer	15
8	Internasjonalt samarbeid.....	17
9	Kommunikasjon og formidling	17
10	Forskningsssatsingens styring og organisering	18
11	Budsjett og tidsplan	19

1 Sammendrag

Denne faglige planen er grunnlaget for utlysning av forskningsmidler høsten 2010.

Grunnlovsjubileet og forskningen skal belyse demokratiets og rettsstatens betydning, historisk, i dag og framtidige utfordringer. Forskningssatsingen er flerfaglig med faglig tyngdepunkt i jus, statsvitenskap og historie, men også andre humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagmiljøer er relevante.

I Norge har Grunnloven historisk vært viktig for den politiske utviklingen, både direkte og som samlende nasjonalt symbol. Forskningen skal særlig knytte seg til tre hovedtema:

- Grunnlovens historiske betydning for Norges utvikling som demokratisk stat i et internasjonalt samfunn. Historiske og internasjonale perspektiver.
- Demokratiske utfordringer og dilemmaer i det norske samfunnet, forholdet mellom rett og politikk, deltakelse i og tillit til demokratiske institusjoner.
- Demokratiets utfordringer i det internasjonale samfunnet. Forholdet mellom nasjonal, internasjonal og overnasjonal rett, og rettsstatens rolle og betydning for demokrati, velferdsutvikling og nasjonsbygging.

Forsknings-satsningen skal dekke de tre hovedtemaene, men tilknyttede tema kan også komme i betraktning. Satsingen vil gi støtte til forskningsprosjekter, arrangementer og nettverkstiltak. Den vesentlige delen av tilgjengelige midler vil gå til forskningsprosjekter.

- Prosjekter som tar sikte på å nå fram til overgripende eller prinsipielle sammenfatninger og teorier vil bli prioritert.

- De enkelte prosjektene kan ha et historisk lengdeperspektiv, de kan knytte seg til en eller flere bestemte kortere historiske perioder, drøfte teoretisk avgrensede temaer eller drøfte samtidstemaer uten noen særskilt historisk dimensjon.
- Aktuelle forskningsprosjekter kan være både fler- og tverrfaglige eller ha et mer avgrenset faglig fokus. Prosjekter kan også variere i omfang, fra større integrerte prosjekter med deltakelse fra flere institusjoner, til mindre tiltak knyttet til enkeltforskere.
- Det oppfordres til at prosjekter gjøres komparative og/eller inkluderer internasjonale perspektiver.
- Forskningen skal være fullført slik at publisering og formidling skjer før eller senest i 2014.
- For å komme i betraktning må forskere ha relevant grunnlag i egen forskning. Tildeling til doktorgrads- og postdoktorstipend vil ikke skje innenfor denne satsingen, men stipendiater som dokumenterer at de allerede har et selvstendig faglig grunnlag, kan delta i prosjekter. Tilknytning til pågående relevant forskning i Norge, i andre land eller internasjonalt og videreføring av eksisterende prosjekter, er ønskelig.

2 Bakgrunn

Forskningskomiteen for grunnlovsjubileet ble 21. mai 2010 oppnevnt av Forskningsrådet etter initiativ fra Hovedkomiteen for Grunnlovens 200-års jubileum i 2014. Hovedkomiteen er nedsatt av Stortinget og har det overordnede ansvaret for feiringen av jubileet. Den ledes av stortingspresidenten. Styrende tema for jubileet er demokratiets betydning og utfordringer i vårt samfunn, samt betydningen av et bredt engasjement og deltakelse i hele spekteret av demokratiets institusjoner. Jubileet skal ha et framoverskuende perspektiv.

Mandat for forskningskomiteen og andre relevante dokumenter er tilgjengelig på Forskningsrådets hjemmesider.

www.forskningsradet.no/GRUNNLOV.

Den faglige planen er laget på grunnlag av mandatet og innspill som kom under og i tilknytning til forskersamlingen som ble holdt i Oslo 17. juni 2010. Planen skal være grunnlaget for tildeling av hoveddelen av de avsatte forsknings- og arrangementsmidlene og en del av nettverksmidlene.

3 Mål for forskningssatsingen

Målet for satsingen er å bidra til å belyse viktige problemstillinger knyttet til konstitusjonen og folkestyret historisk, i dag og framover. Med utgangspunkt i den norske Grunnloven skal den nå fram til overgripende og prinsipielle framstillinger av og teser om det norske demokratiets form sammenlignet med andre tiders og andre staters demokratiske ordninger, hvorfor det har blitt nettopp slik i Norge, hvor langt demokratiet har strukket seg, hvilke de overgripende demokratiske spørsmålene har vært til ulike tider og hvordan de eventuelt har blitt løst, hvordan globaliseringen – og spesielt europeiseringen – har påvirket det norske demokratiet og hvilke spesielle demokratiske utfordringer samfunnet i dag står overfor.

Forskningen bør kunne påvirke hvilke problemstillinger som blir sentrale under feiringen av Grunnlovsjubileet. Den skal samtidig styrke norske forskningsmiljøers internasjonale betydning knyttet til Norges rolle i utviklingen av demokrati og rettsstatsprinsipper.

4 Forskningsoppgaver og tema

Forskningen skal særlig knytte seg til tre hovedtema:

- Grunnlovens historiske betydning for Norges utvikling som demokratisk stat i et internasjonalt samfunn. Historiske og internasjonale perspektiver.
- Demokratiske utfordringer og dilemmaer i det norske samfunnet, forholdet mellom rett og politikk, deltakelse i og tillit til demokratiske institusjoner.
- Demokratiets utfordringer i det internasjonale samfunnet. Forholdet mellom nasjonal, internasjonal og overnasjonal rett, og rettsstatens rolle og betydning for demokrati, velferdsutvikling og nasjonsbygging.

Hovedtema 1

Det første hovedtemaet fokuserer direkte på Grunnloven og dens betydning. Med Grunnloven menes både 17. maigrunnloven, Novembergrunnloven (som fra norsk synspunkt bare var en endring av 17. maigrunnloven) og senere endringer. Temaet omfatter også forutsetningene for Grunnloven, både de idéhistoriske og de historiske hendelsene og handlingene som førte fram til vedtakelsen, og senere politiske og rettslige aktiviteter innenfor og i tilknytning til loven.

Den norske Grunnloven ble vedtatt i en internasjonal konstitusjonell periode. I svært mange land ble det i noen tiår rundt 1800 vedtatt og laget mange utkast til grunnlover (skrevne konstitusjoner). I perioden 1776 – 1850 skal det ha blitt utformet i alt 800 konstitusjonsforslag. Situasjonen i Norge bør studeres mot denne bakgrunnen. Særlig påfallende er at den norske Grunnloven ble stående, mens de fleste andre raskt ble endret eller aldri vedtatt. Skyldes dette innholdet eller den språklige formen til den norske Grunnloven, eller særlige politiske konstellasjoner i den påfølgende perioden? Et trekk som innbyr til

komparasjon er den nøkterne utformingen av den norske Grunnloven. De nye konstitusjonene kunne både være revolusjonære og reaksjonære. Introduksjonen av de moderne konstitusjoner reiser særlige spørsmål om kontinuitet fra den foregående perioden.

Konstitusjonene var ofte uttrykk for en tanke om folkesuverenitet. De må ses som en viktig forutsetning for utviklingen av demokrati. Idé-historisk er selve demokratibegrepet viktig fordi det fra 1700- til 1800-tallet gjennomgående endret valør fra et negativt til et positivt begrep, selv om dette ikke var noen rettlinjet utvikling. Samtidig skjedde forskyvninger i begrepet fra direkte til representativt demokrati. Forståelsen av den historiske dimensjon ved demokratibegrepet er viktig for å tilnærme seg datidens grunnlovstenkning og forhold til rettsstatlige prinsipper. Samtidig er en slik historisk tilnærming relevant for vår tids demokratiutfordringer knyttet til overnasjonalitet. Lignende historiske endringsprosesser kan også studeres i andre begreper som stod sentralt gjennom utarbeidelsen av Grunnloven, så som frihet, likhet, folk, stat og nasjon.

I Grunnloven og tenkningen rundt den var det gjennom hele 1800-tallet en spenning mellom liberale rettsstatlige ideer og folkestyre-elementer. Styrkingen av demokratiet skjedde gjennom politisk kamp og tilbakeslag, der folkelige bevegelser stod sentralt. Grunnloven som nasjonalt vern i unionen og som stortingsflertallets anførte grunnlag mot regjeringen stod i en viss motstrid til ønsket om ytterligere demokratisering gjennom endring, særlig av stemmerettsreglene.

Den videre historiske utviklingen av Grunnlovens rolle i norsk statsforfatningsrett vil også kunne studeres, særlig den norske grunnlovs-konservatismen på 1800-tallet som langt på vei kan forklares ut fra forholdet til unionspartner Sverige og den felles kongen. Samtidig lå det et innebygd demokratisk potensial i den norske Grunnloven på grunn av reglene om at lover gjennom tre stortingsvedtak fikk lovskraft uten kongelig sanksjon og at grunnlovsendring og budsjett- og skattevedtak også kunne gjennomføres uten kongelig sanksjon. De siste spørsmålene var riktignok svært omstridt. Den norske maktfordelingen var altså noe annerledes enn i andre konstitusjoner. I forlengelsen av dette, ligger den norske varianten av et parlamentarisk

system som fikk et gjennombrudd ved riksrettsdommene i 1884, og som senere ble fast etablert og delvis formalisert ved grunnlovs-
endringer, senest i 2007.

Tradisjonelt lå makten over utenriksforvaltningen i de europeiske rettsordningene i større grad hos regenten enn hva den gjorde på andre saksområder. Denne skjevheten gav særlige forutsetninger for det demokratiske gjennombruddet. Hva innebar den norske Grunnloven i så henseende?

Grunnloven i 1814 var delvis uttrykk for et program for det nye samfunnet. En særlig forskningsoppgave vil være å studere slik samfunnsplanlegging og i hvilken grad programmene ble gjennomført, så som nye lovbøker og næringsfrihet.

Grunnloven var nasjonalt samlende og var med å bygge det nasjonale fellesskapet. Samtidig var landet oppdelt i ulike regioner og lokalsamfunn. I hvilket omfang det ga seg uttrykk i ulike tilnærminger til Grunnloven og de nasjonale institusjonene både i 1814 og senere, vil kunne være et forskningsemne, også for så vidt gjelder regionenes ulike orienteringer mot forskjellige utland (Sverige, Storbritannia, Russland, Danmark, og senere Finland).

Et særskilt internasjonalt historisk perspektiv er det nordiske, fordi grunnlaget for det moderne Norden, territoriene, og delvis konstitusjonene, ble lagt i perioden 1809-1815. Den norske Grunnloven er del av dette nordiske bildet og den må sees både i forhold til Danmark og Sverige, og kan sammenlignes med Finlands stilling i forhold til Russland. Fra 1814 har det vært fred mellom de nordiske land, som tidligere jevnlig lå i krig. Et særlig nordisk tema er også i hvilken grad den norske Grunnloven i perioder tjente som politisk forbilde i nabolandene.

En ny konstitusjonell periode er kommet etter 1989, kanskje særlig i Europa etter Sovjetunionens oppløsning 1991. Det er blitt skrevet utkast til og vedtatt mange nye konstitusjoner. Videre diskuteres den konstitusjonelle status til overnasjonale systemer som EU. Denne utviklingen innbyr til komparative undersøkelser av hva som i dag

oppfattes som sentrale konstitusjonelle spørsmål, og hvorledes den norske, og eventuelt andre eldre grunnlover, forholder seg til dette. Dette temaet kan sees som del av hovedtema 1 eller som del av hovedtema 3.

I tillegg til den interne politiske organisering inneholder også Grunnloven regler om Norges selvstendighet i § 1, om forholdet til fremmede stater, både traktatkompetanse og regler om krigføring og etter hvert om forholdet til internasjonale organisasjoner (§ 93). I forbindelse med markeringen av unionsoppløsningen i 2005 ble det forsket en del på innholdet av den svensk-norske unionen, som var en utenrikspolitisk og særlig sikkerhetspolitisk ordning. Den strukturerte derfor også sterkt Norges forhold til utlandet, selv om Stortinget etter hvert utviklet en egen type utenrikspolitikk, særlig som en utenriks-handelspolitikk, og etter hvert også sikkerhetspolitikk (for eksempel gjennom voldgiftsbevegelsen). Det er lite forsket på Stortingets utenrikspolitikk. Gjennomgående er Norges forhold til andre stater og internasjonale organisasjoner, både rundt 1814, og i lange trekk fram til i dag, så vel som aktuelle analyser av dagens situasjon, viktige sidetema ved Grunnloven. Dette har linjer fram til spørsmålet om EØS-avtalen og Norges andre avtaler med EU og mulig EU-medlemskap, problemstillinger som i hovedsak hører hjemme i hovedtema 3.

Et annet mulig tema som angår Grunnlovens betydning, er studiet av alle de ikke-vedtatte endringsforslag til Grunnloven som er blitt fremmet opp gjennom tidene, og i hvilken grad vedtak av disse forslagene kunne ha endret den historiske utviklingen.

Hovedtema 2

Det andre hovedtemaet går på demokratiske utfordringer og dilemmaer i det norske samfunn, eksemplifisert ved forholdet mellom rett og politikk, samt deltakelse i og tilliten til demokratiske institusjoner. Dette må forstås som utfordringer og dilemmaer hovedsakelig på det nasjonale plan fordi de internasjonale dimensjonene særlig er omfattet av hovedtema 3. Det vil imidlertid ikke alltid være mulig å

oppretholde et slikt skille mellom nasjonalt og internasjonalt nivå i en analyse.

Den klassiske brytningen mellom rett og politikk knytter seg til Grunnlovens vern av etablerte posisjoner, både eiendom og virksomhet og behovet for ny lovregulering, så som opphevelse av eneretter til næringsvirksomhet og kontroll over fossekraften, strandsonelovgivning, naturfredning og lignende. I de siste tiårene har brytningen mellom rett og politikk fått andre dimensjoner gjennom det som gjerne har blitt kalt rettsliggjøringen av politikken. Dette har i alle fall tre dimensjoner. For det første kan den sies å betegne en utvikling der rettigheter, for eksempel til velferdsgoder, lovfestes slik at de unntas fra friere politiske eller fagkyndige prioriteringer. For det andre er det en måte å se på virkningen av et styrket og ekspanderende menneskerettsvern. Det gir individene utvidete rettigheter overfor staten. Det pågående arbeidet med å vurdere å grunnlovsfeste et utvidet menneskerettsvern i Norge, bringer denne diskusjonen delvis tilbake på et nasjonalt nivå. For det tredje kommer virkningen av EØS-lovgivningen, som Norge ved EØS-avtalen er forpliktet til å gjennomføre. Den legger mange begrensinger på Grunnlovens generelle lovgivningskompetanse, og dermed næringspolitikken og reguleringen av forholdet mellom stat, kommuner og marked. I tillegg kommer andre EU-relaterte avtaler og deres virkning for norsk lovgivning.

Det ligger i dag et demokratisk dilemma i spørsmålet om minoriteters rettigheter. Lenge hadde Grunnloven regler som stengte visse grupper ute fra fellesskapet eller fra landet. Fra 1814 var jøder, jesuitter og munkeordener utelukket fra landet. Jødene fikk adgang i 1851, men de øvrige gruppene først langt senere. Full religionsfrihet kom ikke før i 1964. Grunnlovens livssynsdimensjon vil være viktig å utforske videre, både i den form den tidligere hadde og i hvordan dette eventuelt fortsatt nedfeller seg i grunnlovstenkningen.

Også spørsmål som angår betydningen av statsborgerskap vil være interessante: For eksempel har bare norske statsborgere rett til å bekle visse embeter. Hvordan har tenkningen om statsborgerskapets betydning historisk nedfelt seg i Grunnloven?

I senere tid er det kommet en bestemmelse om særrettigheter til en særskilt gruppe. Fra 1988 har den samiske folkegruppe hatt særlig grunnlovsvern for sitt språk, kultur og samfunnsliv. Andre minoriteter har ikke fått tilsvarende status. Hva er den prinsipielle betydningen av denne bestemmelsen? I hvilken grad skal grunnlover ha universelle regler eller inneholde særbehandling?

I en stor grad dreier disse sakene seg om deltakelse. Utfordringene knyttet til deltakelse i, og tilliten til, demokratiske institusjoner har både historiske og aktuelle dimensjoner. Historisk gjelder dette delvis kravene om og retten til deltakelse, særlig stemmerett og valgbarhet, og delvis bruken av stemmeretten og representasjonen i utøvelsen av offentlige verv. Dette knytter seg blant annet til de folkelige bevegelsenes krav om utvidet stemmerett og til minoriteters krav om rett til deltakelse. I vår tid knytter det seg også visse spørsmål til stemmeretten, idet kun norske statsborgere har stemmerett ved stortingsvalg. Ved fylkestings- og kommunestyrevalg, derimot, er stemmeretten utvidet til andre enn bare norske statsborgere.

Integrert i spørsmålet om deltakelse ligger formene for politisk virksomhet. Åpne stortingsmøter representerte en ny offentlig diskusjon av politiske spørsmål, men kravene om forsamlingsfrihet og politisk ytringsfrihet måtte gjennomføres før en generell politisk offentlighet kunne sies å foreligge. Og senest i 2008 ble Norge dømt i menneskerettsdomstolen i Strasbourg på grunn av forbudet mot politisk reklame i fjernsynet.

Spørsmålet om tillit til institusjonene henger sammen med retten til å delta, men full stemmerett trenger ikke bety at tilliten er høy. Blant annet synes tilliten til politiske institusjoner å være ulik i ulike nordiske land enda de politiske systemene er ganske like. Dette inviterer til komparative studier i alle fall på nordisk nivå og analyser av de forutsetningene som må være til stede for at deltakelse i og tillit til systemene skal fungere.

Hovedtema 3

Det tredje hovedtemaet gjelder demokratiets utfordringer og muligheter i det internasjonale samfunnet. Dette knytter seg delvis til den internasjonale rettsliggjøringen som er omtalt under hovedtema 2 ovenfor. Internasjonale traktater mellom stater har etter Andre verdenskrig utviklet seg til overnasjonale ordninger. Særlig gjelder dette utviklingen av EU, som Norge har et komplekst forhold til gjennom EØS-avtalen og andre EU-rettede avtaler. Demokratiteori er utviklet mye på grunnlag av nasjonalstater og føderale statsordninger. Overnasjonaliteten i EU, med felles overordnet traktatgrunnlag og lovgivningskompetanse for fellesskapet, kombinert med kravet om forrang for EU-retten i forhold til nasjonal rett, også nasjonale grunnlover, reiser vanskelige teoretiske og praktiske spørsmål i forhold til demokratisk styringsteori. Hva kan demokrati bety i en slik sammenheng? Det ytterligere behovet for internasjonal styring av globale miljøproblemer setter spørsmålene enda mer på spissen. Utviklingen reiser legitimitetsproblemer for internasjonale organer og normer, og kaster samtidig lys over den selvsagte legitimiteten som den norske Grunnloven gir.

Fra en grunnlovssynsvinkel setter den internasjonale integrasjonen det tradisjonelle skillet mellom innenriks- og utenrikspolitikk på prøve. I maktfordelingsteori har alltid utenrikspolitikken i utgangspunktet tilhørt den utøvende makt og dermed stått lenger unna demokratisk kontroll. Men når de temaene som tradisjonelt har vært innenrikspolitiske blir drøftet og til dels avgjort i internasjonale og overnasjonale organer, kreves det nye ordninger i styringssystemet. Hvilke alternative koblinger mellom rett og demokrati kan identifiseres? Og finnes det rammebetingelser på overnasjonalt nivå som kan bidra til å kompensere for den globaliserte kapitalismens negative konsekvenser for nasjonalt demokrati?

Debattene om demokratisk underskudd i EU får en særlig dimensjon for Norge på grunn av Norges spesielle tilknytningsforhold gjennom EØS. Norge deltar ikke i EUs besluttede organer annet enn ved forberedelser og eventuelt som forhandlingspart. Samtidig blir Norge

reelt bundet bl.a. av alle regelvedtak som gjelder det indre marked, bortsett fra fiskeri og landbruk og det økonomiske og monetære samarbeidet. Dette demokratiske paradokset innbyr til nærmere analyse.

I krysningfeltet mellom Grunnloven og overnasjonale ordninger står Grunnloven § 93, som gir grunnlag for vedtak om overføring av myndighet til internasjonale organisasjoner. En forskningsoppgave vil være å analysere denne paragrafen og dens grenser i et komparativt perspektiv.

Rettstatens rolle og betydning for demokrati, velferdsutvikling og nasjonsbygging kobler seg delvis til den omtalte internasjonale dimensjonen, dersom man oppfatter rettsstat som et krav om at normer skal ligge fast som rammer for samfunnsutviklingen og politisk handling. I norsk historisk og samfunnsvitenskapelig debatt har rettsstatsdiskusjonen stått sentralt for forståelsen av embetsmannsstaten på 1800-tallet. Rettsstat kan også generelt forstås som en konstitusjonell stat, altså en stat som er styrt ved lov og ikke av en eneveldig hersker. En annen tilnærming til rettsstatsbegrepet er det juridiske begrepet om rettsikkerhet, som igjen henger sammen med tradisjonelle menneskerettskrav. Alle disse betydningene peker mot grunnlovers doble funksjon: Å etablere grunnlag for statens handlinger og å sette grenser for handlingene, både statsorganene i mellom og mellom borgerne og statsorganene. En analyse av forholdet mellom rettsstat, demokrati og velferdsutvikling vil da kunne nå fram til en teori om det faktisk og teoretisk heldige blandingsforholdet mellom disse komponentene som de fleste vil mene hører hjemme i en god statsorganisasjon. Historisk er alle disse tre innslagene med i nasjonsbyggingen av det Norge vi kjenner. Dermed vil analysen også kunne bidra til en overordnet forståelse av byggingen av Norge gjennom 200 år.

Andre temaer

I tillegg til de tre hovedtemaene som skal dekkes gjennom forsknings-satsingen kan også andre temaer som knytter seg til Grunnloven og grunnlovsjubileet komme i betraktning. Som eksempler kan nevnes følgende: Det synes å være slik at Grunnloven i Norge har hatt en mer sentral plass i nasjonens kollektive bevissthet enn i de aller fleste land, bortsett fra USA. Om dette er tilfelle, bør dette studeres komparativt og årsakene klarlegges. Et annet påfallende trekk er at grunnlovsdagen, og ikke en annen historisk begivenhet, er nasjonaldagen. For eksempel feirer Sverige Svenska flaggans dag som ikke i opphavet gjelder grunnlovsvedtak, Danmark feirer delvis grunnlovsdag, delvis dronningens fødselsdag, Finland, Island og USA feirer uavhengighets-erklæringer, Frankrike feirer stormen på Bastillen og Tyskland Tag der Deutschen Einheit (1990). I Storbritannia er feiringen av dronningens fødselsdag en slags nasjonaldag. Er Grunnlovens sentrale stilling og oppfatninger om dens innhold konstituerende for det som kan eller bør kalles norsk identitet? Videre vil det være nærliggende å forske på hvordan Grunnloven er blitt feiret ved de tidligere jubileene, fra 25 årsjubileet og videre framover. Til slik forskning trengs bredere faglige humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver enn de som har vært omtalt. Dette kan for eksempel være historisk sosiologi eller tverrfaglig kulturforskning.

Som det framgår av gjennomgangen av hovedtemaene vil ulike fag kunne komme inn i studiet av alle tre. For noen prosjekter er det også klart at en fler- eller tverrfaglig tilnærming vil kunne gi viktige resultater.

5 Faglige perspektiver

Jus, statsvitenskap og historie er de sentrale fag i satsingen. I tillegg vil andre humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag kunne gi viktige bidrag.

Innenfor jusen vil særlig de tradisjonelle disiplinene statsforfatningsrett og folkerett være sentrale. Blant nyere disipliner vil EU- og EØS-rett, menneskerettigheter, WTO-rett og internasjonal miljørett ha særskilt relevans. Rettshistorisk forståelse av Grunnloven og dens forutsetninger, og av Grunnlovens videre funksjon etter 1814, både 17. maigrunnloven og Novembergrunnloven vil også være relevant. En grunnlov etablerer eller viderefører statsoppbygningen med dens sentrale organer og fordeler statsoppgavene mellom dem. Videre trekker den opp grenser mellom individene og staten. Fordelingen av den politiske makten mellom statsorganene er sentral som del av studiet av folkestyret. Rettsstatlige spørsmål gjelder særlig forholdet mellom individ og stat, men også statsorganenes håndhevingsoppgaver. Både før og gjennom hele 200-årsperioden har traktater lagt bånd på statene og i de siste to tiårene har denne utviklingen nådd kvalitativt andre nivåer gjennom særlig den europeiske integrasjon og transformasjonen av menneskerettsjussen i Europa. Denne utviklingen stiller tradisjonelle stats- og folkerettslige oppfatninger i et annet lys. Det rettslige samspillet mellom slike nye normer og de tilhørende institusjonelle ordningene er blant vår tids viktigste rettslige spørsmål. Denne utviklingen reiser videre en rekke problemstillinger i skjæringsfeltet mellom jus og statsvitenskap.

Innenfor statsvitenskapen vil forskning om de sentrale statsmaktens oppgaver under Grunnloven, og skiftene i disse, stå i fokus. Gitt dagens globaliserte kontekst, hvor mange premisser for demokrati og rettsutvikling legges utenfor nasjonalstatens grenser, vil forskning som tar høyde for samspillet mellom global og nasjonal utvikling være viktig. Her vil også samarbeid mellom juridiske og statsvitenskapelige tilnærminger være spesielt relevant. Fra en folkestyresynsvinkel vil studiet av de demokratiske innslag og praksiser være sentrale. I

hvilken grad kan grunnlovene i 1814 karakteriseres som demokratiske og hvorledes har utviklingen vært gjennom perioden? Valgordningene og offentlig debatt og deres funksjon i å mobilisere eller begrense folkelig deltagelse er relevant her. I hvilken grad er Grunnlovens (statsforfatningens) maktfordeling realistisk i forhold til faktiske maktforhold i dag, både på det politiske internasjonale plan, med henblikk på den interne fordeling mellom markeder og politikk, og i forhold til rettsliggjøringen av disse relasjonene, særlig gjennom de komplekse europeiske integrasjonsprosessene. Også mer generelle demokratiteoretiske perspektiver hører hjemme her i den grad de også knytter seg til den norske typen folkestyre og retts- og velferdsstat.

Innenfor historiefaget vil politisk historie være sentralt. En sentral historisk oppgave må være å kunne gi en sammenfattende tolkning av forutsetningene for og resultatene av hendelsene i 1814 med utarbeidelsen og fastholdelsen av Grunnloven som kjernepunkt. Dette vil kunne omfatte både idéhistoriske forutsetninger og det komplekse samspillet av internasjonalt og nasjonalt handlingsrom og aktørenes handlinger innenfor dette. Norges grunnlov ble vedtatt i et år helt i avslutningen av revolusjons- og Napoleons-tiden, før restaurasjonen vant fram i Europa i 1815. Det norske politiske systemet ble utviklet, eller snarere tilkjempet, i en spesiell situasjon med en forholdsvis demokratisk grunnlov i kombinasjon med et unionskongedømme. Denne utviklingen innbyr til komparative analyser av nasjonalstatlig utvikling. Historisk er stemmerettsutviklingen sentral. I 1913 fikk også kvinner generell stemmerett ved stortingsvalg. Først da kan en kanskje si at alle forutsetningene for folkestyret var etablert. Men historisk forskning på stemmerettsutvikling og inkludering vil kunne være sentralt, kanskje i samarbeid med statsvitenskapelig forskning. I tillegg vil mye av det som alt er sagt om jus og statsvitenskap også relatere seg til historie.

Også andre humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag enn de omtalte kan gi grunnlag for å forske på de sentrale problemstillingene, enten i selvstendige prosjekter eller som del av tverrfaglige prosjekter. Fagenes bidrag til de tematiske prioriteringene vil her være avgjørende.

6 Strategiske perspektiver

Forskningsatsingen gjelder store og viktige spørsmål, og det er kort tid til 2014. Men mange av de sentrale problemstillingene knyttet til satsingen er eller har vært tatt opp i andre sammenhenger, gjennom forsknings- og utredningsarbeid både nasjonalt og internasjonalt. Forskningen fram mot år 2014 må bygge videre på kunnskap som er utviklet gjennom allerede gjennomført eller pågående forskning – ved å videreføre den, teste eller kritisere dens funn, eller ved konkret å knytte den til igangværende prosjekter.

Det er grunn til å tro at det både generelt og i forbindelse med pågående og nært forestående 200-årsjubileer for ulike viktige hendelser under og etter napoleonskrigene, vil foregå forskning som det kan være verdifullt å knytte seg til i andre land. Her vil vi understreke betydningen av at den norske grunnlovsforskningen ses i et komparativt perspektiv, og at tilknytningen til internasjonal forskning og forskningsmiljøer i så måte er viktig.

Lenker til en del relevante avsluttede og pågående forskningsmiljøer er gitt på forskningssatsingens hjemmeside www.forskningsradet.no/GRUNNLOV.

7 Generelle prioriteringer og føringer

Ved tildelingen av prosjektmidler ønsker Divisjonsstyret for vitenskap å støtte prosjekter innenfor alle tre hovedtema, men ikke nødvendigvis slik at alle problemstillinger som er nevnt i avsnitt 4 ovenfor må være dekket. Også prosjekter som forholder seg til de tre hovedtemaene på andre måter enn det som er omtalt, vil kunne få tildeling.

Tilnærminger som klart forholder seg til den norske Grunnloven, ikke bare til generell norsk historie, vil bli prioritert. Videre vil det legges vekt på at noen prosjekter har internasjonale og/eller komparative perspektiver. Samarbeid med internasjonale forskingsmiljøer vil bli tillagt vekt.

For å komme i betraktning må forskere ha relevant grunnlag i egen forskning. Det vil ikke bli tildelt midler til doktorgrads- eller post-doktorstipend innenfor prosjektene, men stipendiater som dokumenterer at de allerede har et selvstendig faglig grunnlag kan delta i prosjekter. Tilknytning til pågående relevant forskning i Norge, i andre land eller internasjonalt, og videreføring av eksisterende prosjekter, vil være heldig. Tilknytningen må framgå i prosjektbeskrivelsen. Prosjektsøknader kan omfatte kortere engasjement av noen forskere, for eksempel for å videreføre pågående relevant forskning.

Prosjekter kan bestå av enkeltforskere eller større og mer omfattende forskergrupper. Det kan også søkes støtte til å arrangere nasjonale og internasjonale forskerkonferanser. Det må da vises hvorledes konferansen knytter seg til hovedtemaene for forskningssatsingen og hvorledes den forholder seg til formidling fra satsingen.

At forskningssatsingen er knyttet til grunnlovsjubileet gir særlige føringer for framdriften. For å komme i betraktning må prosjektene kunne gjennomføres slik at publisering og formidling av resultatene skjer senest i 2014. Ved søknadsvurderingen vil det bli lagt vekt på deltakernes dokumenterte evne til å gjennomføre prosjekter i forhold til lagte planer og formidlingsevnen som søkerne kan vise til. Forskningskomiteen vil relativt raskt initiere seminarer og andre møteplasser med deltakere fra prosjektene som mottar støtte fra satsingen. Målsetningen med disse er at resultater og grunnleggende kunnskap som kan være av interesse på tvers av prosjektene, blir presentert i en tidlig fase.

8 Internasjonalt samarbeid

Forskningskomiteen tar sikte på å etablere internasjonalt samarbeid med relevante satsinger i andre land og å prøve å knytte slike opp til aktiviteter under satsingen. Samarbeid i Norden er nærliggende, men også andre europeiske land, samt USA, peker seg ut. Søkere bør også selv prøve å finne fram til samarbeidspartnere og involvere dem i prosjekter det søkes midler til.

9 Kommunikasjon og formidling

Forskningskomiteen vil senere utarbeide en plan for kommunikasjons- og formidlingsaktiviteter. Planen skal for det første legge til rette for god kommunikasjon mellom de ulike prosjektene som får tildelt midler. Dette forutsetter at de som blir tildelt midler deltar i seminarer eller forskersamlinger slik som komiteen legger opp til. For det andre skal planen legge grunnlag for god kommunikasjon med Hovedkomiteen for grunnlovsjubileet. Også i denne sammenheng kan det bli aktuelt at forskere innenfor satsingen blir invitert til å bidra. For det tredje har forskningssatsingen et mål om gjennom allmennrettet formidling å bidra til brede debatter i det offentlige rom både før og i jubileumsåret. Dette kan bl.a. skje ved at forskningsresultater blir formidlet til miljøer og institusjoner som skal arrangere noe knyttet til jubileet. Det oppfordres til at søkere peker på hvordan prosjektet kan spille inn i slike sammenhenger.

10 Forskningsssatsingens styring og organisering

Forskningskomité og -sekretariat

Det overordnede ansvaret for satsingen utøves av Divisjonsstyret for vitenskap. Divisjonsstyret har oppnevnt en forskningskomité for grunnlovssatsingen. Komiteen opptrer på vegne av Forskningsrådet og er ansvarlig for at satsingen når de oppsatte mål og at disse gjennomføres innenfor de rammer som er vedtatt av divisjonsstyret.

Forskningskomiteen er oppnevnt til utgangen av 2014 og har følgende sammensetning:

Professor *Ola Mestad*, Senter for europarett og Avdeling for petroleums- og energirett, Universitetet i Oslo, leder

Professor *Astri Andresen*, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen, nestleder

Forsker dr. art. *Helge Jordheim*, Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk, Universitetet i Oslo

Seniorforsker *Helene Sjursen*, ARENA, Universitetet i Oslo

Professor *Bo Stråth*, Finnish Academy Distinguished Chair in Nordic, European and World History, University of Helsinki

Sekretariatet for komiteen er et team i Forskningsrådet ledet av *Ottill Fasting Tharaldsen* (oft@forskningsradet.no).

Sekretariat/kontaktpersoner i Forskningsrådet:

Spesialrådgiver *Ottill Fasting Tharaldsen* (komiteens sekretær, hovedkontakt for faglige spørsmål)

Telefon: 22 03 70 18. E-post: oft@forskningsradet.no

Seniorrådgiver *Rune R. Schjølborg*

Telefon: 22 03 70 50. E-post: rrs@forskningsradet.no

Seniorkonsulent *Lillian Børresen* (rapportering, økonomi)

Telefon: 22 03 71 92. E-post: lb@forskningsradet.no

11 Budsjett og tidsplan

Forskningsstatsens budsjett for 4-årsperioden er på 40 millioner kroner. Av disse er 25 millioner kroner satt av til forskningsprosjekter og større faglige arrangementer. 10 millioner kroner er satt av til nettverksmidler for aktuelle forskningsmiljøer. De resterende 5 millioner kroner disponeres av Forskningskomiteen for grunnlovsjubileet for å dekke tiltak komiteen selv initierer.

Midler til forskningsprosjekter utlyses 1. september 2010 med søknadsfrist 13. oktober 2010.

Midler til faglige arrangementer/konferanser og nettverkstiltak utlyses med løpende søknadsfrist.

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd
Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
NO-0131 Oslo

Telefon: +47 22 03 70 00
Telefaks: +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

ISBN 978-82-12-02827-2 (trykk)
ISBN 978-82-12-02828-9 (pdf)

Foto: Stortingets arkiv